

BÀI 23

ĐỨC TÍNH GIẢN DỊ CỦA BÁC HỒ

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Cảm nhận được, qua bài văn, một trong những phẩm chất cao đẹp của Bác Hồ là đức tính giản dị : giản dị trong lối sống, trong quan hệ với mọi người, trong việc làm và lời nói, bài viết.

- Nhận ra và hiểu được nghệ thuật nghị luận của tác giả trong bài, đặc biệt là cách nêu dẫn chứng cụ thể, toàn diện, rõ ràng, kết hợp với giải thích, bình luận ngắn gọn mà sâu sắc.
- Nhớ và thuộc được một số câu văn hay, tiêu biểu trong bài.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LUU Ý

1. Bài văn là đoạn trích từ bài *Chủ tịch Hồ Chí Minh, tinh hoa và khí phách của dân tộc, lương tâm của thời đại*, diễn văn của Thủ tướng Phạm Văn Đồng trong lễ kỉ niệm tám mươi năm ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh (1970). Ông Phạm Văn Đồng là một trong những học trò xuất sắc và người cộng sự gần gũi của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Đặc biệt, trong hơn ba mươi năm giữ cương vị Thủ tướng Chính phủ, do có điều kiện sống và làm việc bên cạnh Bác Hồ, ông đã viết nhiều cuốn sách và bài báo về Chủ tịch Hồ Chí Minh, mà tiêu biểu là *Hồ Chủ tịch, hình ảnh của dân tộc* (1948), *Chủ tịch Hồ Chí Minh, tinh hoa và khí phách của dân tộc, lương tâm của thời đại* (1970). Viết về Chủ tịch Hồ Chí Minh, Phạm Văn Đồng không chỉ nói về cuộc đời hoạt động cách mạng và tư tưởng của vị lãnh tụ, mà còn đặc biệt chú ý đến con người, lối sống, phẩm chất đạo đức cao đẹp của Bác Hồ.

2. Giản dị là một đức tính, một phẩm chất nổi bật và nhất quán trong lối sống, sinh hoạt, trong quan hệ với mọi người, trong công việc và cả trong lời nói, bài viết của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Đây cũng là điều mà bất kì một ai khi được tiếp xúc với Người đều cảm nhận được, nhưng hiểu và đánh giá đúng được phẩm chất ấy ở lãnh tụ Hồ Chí Minh thì không phải là dễ dàng và đơn giản. Ngay từ bài viết đầu tiên của mình về Hồ Chủ tịch vào năm 1948, Phạm Văn Đồng đã đặc biệt nhấn mạnh và ca ngợi đức tính giản dị như một phẩm chất nổi bật ở Bác Hồ. Ông viết : "Bình sinh Hồ Chủ tịch là người rất giản dị, lão thực. Vĩ nhân, thật vĩ nhân bao giờ cũng giản dị, lão thực. Đã cầu kì là thiếu bản lĩnh, cố làm trò để đánh lừa thiên hạ và hậu thế. Vua Nghiêng, vua Thuấn, chúa Giê-su là những người giản dị, lão thực. Ông Lê-nin, ông Tôn Văn, thánh Găng-đi cũng là những người giản dị, lão thực. Bậc đại khoa học, đại văn hào cũng vậy" (*Hồ Chủ tịch, hình ảnh của dân tộc*).

3. Trong đoạn trích được đặt tên *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, tác giả tập trung làm rõ sự giản dị của Hồ Chí Minh trong đời sống hàng ngày (bữa ăn,

căn nhà, nếp sinh hoạt), trong quan hệ với mọi người và trong lời nói, bài viết. Phương pháp lập luận chủ yếu của bài là chứng minh tức là dùng dẫn chứng và sắp xếp những dẫn chứng ấy theo một hệ thống lập luận hợp lí. Sức thuyết phục của bài văn chủ yếu là ở tính cụ thể, xác thực, toàn diện của các chứng cứ. Nhưng để tăng tính thuyết phục, tác giả đã kết hợp chứng minh với nhận xét, bình luận và cả giải thích để làm rõ ý nghĩa, giá trị của đức tính giản dị ở Bác Hồ, đồng thời cũng cho thấy sự thống nhất giữa phẩm chất ấy với các phương diện khác trong con người Hồ Chí Minh.

Khi hướng dẫn HS tìm hiểu bài văn này, GV cần huy động thêm những hiểu biết của các em về Bác Hồ qua những bài văn, bài thơ của Bác mà HS đã học trong Chương trình Ngữ văn lớp 6, lớp 7, cùng với những hiểu biết khác về Hồ Chí Minh qua những sách, báo HS đã đọc.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài

GV dựa vào phần Chú thích (★), trang 54, SGK cùng với điểm 1, phần *Những điều cần lưu ý*, SGV, để giới thiệu về tác giả và bài văn. Cần chú ý nhấn mạnh những ý sau :

– Phạm Văn Đồng là một trong những người học trò xuất sắc và cộng sự gần gũi của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Suốt trong mấy chục năm ông được sống và làm việc bên cạnh Bác Hồ. Vì vậy, ông đã viết nhiều bài và sách về Chủ tịch Hồ Chí Minh bằng sự hiểu biết tường tận và tình cảm yêu kính chân thành, thắm thiết của mình.

– Bài *Đức tính giản dị của Bác Hồ* là đoạn trích từ bài diễn văn của Phạm Văn Đồng trong lễ kỉ niệm tám mươi năm ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh (19-5-1970).

2. Tiến trình tổ chức các hoạt động

Hoạt động 1. Đọc văn bản.

Văn bản không dài nên có thể cho 2 HS lần lượt đọc, tiếp đó, GV nên đọc mẫu một đoạn. Đoạn văn này không chỉ thuyết phục bằng lí lẽ, dẫn chứng mà còn bằng cả thái độ, tình cảm của tác giả. Vì vậy, khi đọc không chỉ cần rõ ràng, mạch lạc mà còn phải biểu hiện được tình cảm của tác giả.

Hoạt động 2. Tìm hiểu chung về bài văn.

Dựa vào các câu 1, 2 trang 55, SGK, GV hướng dẫn HS tìm hiểu các nội dung sau :

- Bài văn nghị luận về vấn đề gì ? (Đối tượng hay đề tài nghị luận). Đối tượng ấy đã được nêu rõ trong đề bài và trong câu mở đầu bài văn.
- Tìm bố cục và lập dàn ý của bài.

Bài văn này chỉ là một đoạn trích nên không có đầy đủ các phần trong bố cục thông thường của một bài văn nghị luận hoàn chỉnh. Cụ thể là :

- + Mở bài : Sự nhất quán giữa cuộc đời cách mạng và cuộc sống giản dị, thanh bạch ở Bác Hồ.
- + Thân bài : Chứng minh sự giản dị của Bác Hồ trong sinh hoạt, lối sống, việc làm :
  - * Bữa ăn chỉ vài ba món đơn giản.
  - * Cái nhà sàn chỉ hai phòng, hoà cùng thiên nhiên.
  - * Việc làm : Từ việc nhỏ đến việc lớn, ít cần đến người phục vụ.
  - * Sự giản dị trong đời sống vật chất đi liền với đời sống tinh thần phong phú cao đẹp.
  - * Giản dị trong lời nói, bài viết.

Hoạt động 3. Tìm hiểu hệ thống luận cứ và dẫn chứng trong bài.

Phép lập luận chủ yếu trong bài là chứng minh, vì vậy, để chứng minh nhằm thuyết phục, tác giả phải đưa được ra một hệ thống luận cứ đầy đủ, với lí lẽ chặt chẽ và những dẫn chứng chính xác, cụ thể, toàn diện, làm sáng tỏ từng luận cứ. Vì thế, tìm hiểu điều đó cũng có nghĩa là tìm hiểu nghệ thuật chứng minh của tác giả.

- GV dựa vào dàn ý đã xác lập được ở trên, cho HS tìm hiểu và phân tích cụ thể từng luận cứ với lí lẽ và các dẫn chứng, chứng minh cho luận cứ ấy.

Trong phần đầu, tác giả đã xác định phạm vi vấn đề cần chứng minh, đó là : Sự giản dị của Bác Hồ thể hiện ở bữa ăn, căn nhà, lối sống. Trong phần tiếp theo của bài, tác giả lần lượt đưa ra các chứng cứ để làm rõ từng điểm nêu trên. Ở mỗi điểm (hay luận cứ), tác giả đã chọn lọc những dẫn chứng cụ thể, rõ ràng, xác thực, ví dụ, nói về sự giản dị trong bữa ăn của Bác, tác giả nêu lần lượt các chứng cứ :

- * Chỉ vài ba món giản đơn.
- * Lúc ăn không để rơi vãi một hạt cơm.
- * Ăn xong, cái bát bao giờ cũng sạch và thức ăn còn lại thì được sắp xếp tươm tất.

Để kết lại ý này, tác giả đưa ra một nhận xét, bình luận về ý nghĩa sâu xa của sự giản dị trong bữa ăn của Bác : "Ở việc làm nhỏ đó, chúng ta càng thấy Bác quý trọng biết bao kết quả sản xuất của con người và kính trọng như thế nào người phục vụ".

GV cho HS lần lượt tìm hiểu, phân tích các luận cứ tiếp theo.

- GV nêu câu hỏi để HS suy nghĩ, trả lời : Những chứng cứ tác giả đưa ra để chứng minh có sức thuyết phục không ? Vì sao ?

- Sự chứng minh trong bài văn giàu sức thuyết phục, vì :

+ Luận cứ toàn diện (Giản dị trong ăn, ở, lối sống và làm việc, nói và viết).

+ Dẫn chứng phong phú, cụ thể, xác thực.

+ Hơn nữa, những điều tác giả nói ra lại được đảm bảo bằng mối quan hệ gần gũi, lâu dài, gắn bó của tác giả với Chủ tịch Hồ Chí Minh.

- Ngoài những dẫn chứng trong bài văn, GV cho HS nêu thêm những chi tiết, sự việc trong đời sống và trong các sáng tác văn học có nói về sự giản dị của Bác Hồ. Ví dụ : Bộ quần áo nâu, đôi dép lốp cao su,... đã thành rất quen thuộc ở Bác.

Hoạt động 4. Bình luận của tác giả về ý nghĩa và giá trị của đức tính giản dị ở Bác Hồ.

- Trong bài văn, ngoài thành phần là các luận điểm, luận cứ, dẫn chứng để chứng minh, còn có phần đánh giá, bình luận của tác giả về đức tính giản dị của Bác Hồ. GV cần gợi ý để HS tìm ra những câu văn có nội dung đánh giá, bình luận ở từng đoạn, thường là sau các dẫn chứng, khi kết thúc mỗi luận cứ. Ví dụ :

+ "Ở việc làm nhỏ đó" đến "người phục vụ".

+ "... một đời sống như vậy thanh bạch và tao nhã biết bao !".

- Chú ý phân tích đoạn văn tập trung giải thích và bình luận về phẩm chất giản dị của Bác từ "Nhưng chớ hiểu lầm rằng" đến "trong thế giới ngày nay".

+ Sự giản dị của Bác không phải là lối sống khắc khổ của nhà tu hành hay nhà hiền triết thuở xưa.

+ Sự giản dị về đời sống vật chất là bởi Bác Hồ sống "phong phú đời sống và cuộc đấu tranh gian khổ và ác liệt của quần chúng". Sự giản dị về vật chất càng làm nổi bật sự phong phú về đời sống tinh thần, tâm hồn, tình cảm của Bác, đúng như Tố Hữu đã viết : "Mong manh áo vải hồn muôn trượng" và "Bác sống như trời đất của ta".

+ Đó thực sự là một đời sống văn minh mà Bác Hồ nêu gương sáng.

Trong thơ của mình, Bác cũng đã nhiều lần nói lên quan niệm và cách sống như thế, ví dụ :

Ăn khoẻ, ngủ ngon, làm việc khoẻ

Trần mà như thế kém gì tiên.

(Sáu mươi tuổi)

Sống quen thanh đạm nhẹ người

Việc làm tháng rộng ngày dài ung dung.

(Sáu mươi ba tuổi)

- Nêu vấn đề cho HS thảo luận : Vì sao tác giả nói đó là cuộc sống thực sự văn minh ?

Gợi ý : Vì đó là cuộc sống phong phú, cao đẹp về tinh thần, tình cảm, không màng đến hưởng thụ vật chất, không vì riêng mình.

Hoạt động 5. Tổng kết về giá trị nội dung và nghệ thuật của bài văn.

GV cho HS nêu giá trị cơ bản về nội dung và đặc sắc nghệ thuật của bài văn, rồi dựa vào phần Ghi nhớ – SGK để bổ sung, nhấn mạnh.

Có thể đọc hoặc cho HS đọc thêm một số tư liệu như mẫu chuyện, đoạn thơ nói về sự giản dị của Bác Hồ.

Hoạt động 6. GV hướng dẫn HS luyện tập.

Bài tập 1, trang 55, SGK, HS làm ở nhà. Có thể mở rộng yêu cầu để HS tìm thêm những đoạn văn, câu thơ, mẫu chuyện nói về đạo đức, tác phong của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Bài tập 2, trang 56, SGK, GV có thể kết hợp giải đáp với phần tổng kết.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. "Lối ăn ở của Hồ Chủ tịch giản dị như thế nào, chúng ta đã từng biết. Lúc ở chiến khu, Người sống chung với anh em trong một cơ quan, làm việc, học tập, ăn ở, sinh hoạt như anh em. Có những lúc, vì gạo thiếu hay khí hậu nặng, cần ăn ít một chút, Người cũng vui vẻ chịu đựng cùng anh em. Kể ra, Người có chỗ được biệt đãi : Đó là bát nước cơm mà anh Lộc, đồng chí cấp dưỡng lành nghề và thân mến của chúng tôi lúc ấy, bao giờ cũng để dành riêng cho Người, từ biên giới Cao Bằng cho tới Tân Trào, trước khi về Hà Nội (...).

Lúc đến Pháp, ngay hôm gặp đầu tiên, lối ăn ở của Hồ Chủ tịch làm cho kiều bào rất cảm động. Hôm ấy, tại Bi-a-rít, đại biểu kiều bào đến thăm Người, hồi hộp và sung sướng. Khách đông, phòng khách không đủ ghế ngồi, giản dị, Hồ Chủ tịch ngồi xuống sàn và mời mọi người ngồi thế nào nói chuyện. Đây không phải là vị Chủ tịch Chính phủ, đây là Cha già của dân tộc, ân cần và thân mật hỏi thăm đàn con bao năm lưu lạc ở quê người."

(Phạm Văn Đồng, *Hồ Chủ tịch, hình ảnh của dân tộc*)

2. *Sáng ra bờ suối, tối vào hang,
Cháo bẹ, rau măng vẫn sẵn sàng
Bàn đá chống chênh dịch sứ Đảng
Cuộc đời cách mạng thật là sang.*

(Hồ Chí Minh, *Tức cảnh Pác Bó*)

3. *Bác để tình thương cho chúng con
Một đời thanh bạch, chẳng vàng son
Mong manh áo vải, hôn muôn trượng
Hơn tượng đồng phơi những lối mòn.*

(Tố Hữu, *Bác ơi !*)